

Sellel kujul
trükituna aval-
datud ei ole
J. Kreegi

ERIPÄRANE PEDAGOOG

Õpilase mälestuskilde Cyrillius Kreegist

1982

26.märtsil möödub 20 aastat päevast, mil sulgusid igavesti suure töömehe, helimeistri ja ainulaadse pedagoogi Cyrillius Kreegi silmad.

Cyrillius Kreegi loomingulisest ja muust muusikaalasest tööst on mõndagi kirjasõnas avaldatud. On ka märkmeid tema pedagoogilise tegevuse kohta. Kreek väärrib rohkemat.

Upris vähe on Cyrillius Kreegist räägitud kui pedagoogist. Püüan seda lünka pisutki täita mälestuskilukestega Läänemaa Õpetajate Seminarist. Mõistetavalt on need üksikud arglikud tikandid valgele lõuendile. Kreegi pedagoogi-isiksust iseloomustavad ornamendid ja mustrid ootavad lõuendile kandmist. Ruumi selleks jätkub.

Kreegi puhul on see raske ülesanne. Oleksin ülimalt rahul, kui suudaksin oma mälestuskildudega luua umbkaudsegi ettekujutuse Kreegist kui pedagoogikameistrist.

x x
x

Esimene kohtumine Cyrillius Kreegiga oli minul 1924.aastal Läänemaa Õpetajate Seminari sisseastumiseksamil. Komisjonis oli kolm muusikaõpetajat - 2 meest ja 1 naine. Nimesid ma siis veel ei teadnud.

Lüheldast kasvu, sirge rühiga ja kaarja kõhuga mees vaatas mulle tumedate silmadega läbi tugevatoimeliste näpitsprillide otsa, küsis nime ja tegi nimestikku ristimärgi.

"Kuri õpetaja," mõtlesin.

Siis võttis see "kuri õpetaja" noodiraamatu ja ütles vaikse häälega:

"Laulge noodinimedega."

Pabistasin tugevasti. Noodipilti olin varemgi näinud. Vaesevaevu teadsin ka nootide nimed. Noodist laulmisest teadsin vaid niipalju, et mida kõrgemal on noot redelijoonel, seda peenemat häält tuleb teha. Nii tegingi. Paari takti "laulmise" järel ütles eksamineerija: "Nüüd laulge üks laul, mida oskate."

See oli öeldud nii rahuliku ja julgustava häälega, et hirm nagu tõmbus tagasi. Ometi ei tulnud meelde mitte ühtegi koolis õpitud isamaalist laulu. Laulsin ühe külakiige all meeldejäänud laulu. Enda arvates päris vahvalt. Seejärel võttis "kuri õpetaja" pliiatsi ja toksis vastu klaveri kaant mingisuguse rütmi ning käskis mind järele teha. Nii mitu korda.

"Kõik."

Läbikukkumises olin kindel, kuid otsustasin siiski ka teistel eksamil õnne proovida. Igaks juhuks.

Vastuvõetute nimekirjast leidsin ka oma nime. Minust sai Läänemaa Õpetajate Seminari õpilane.

Seminaristina õppisin kõigi nende kolme juures: klaverit õpetas Alma Saul, paar aastat harjutasin viiulimängimist Johannes Reintami juures, siis vahetasin viiuli truba vastu. Cyrillius Kreegiga oli mul kõige rohkem tegemist ja seda kogu õppeaja kestel. Kreek õpetas puhkpillimängu, tema käe all mängisin kaasa puhkpilli- ja sümfooniaorkestris, laulsin laulukooris. Põhimine muusikalise hariduse saamine toimus ikkagi Kreegi poolt antud muusikatundides.

x

x

x

Kreegi töökoormus oli väga suur: rahvalaulude kogumine (nüüd põhiliselt õpilaste vahendusel) ja korrastamine, intensiivne ja viljakas loominguline töö, kooride juhendamine ja mitmesugune muu muusikaalane tegevus väljaspool seminari ja seminari sees.

Kord tundi tulles ta ütles:

"Tunnid on minule puhkuseks."

Võimalik, et see oli üheks põhjuseks, et tema muusikatunnid olid improviseeritud. Julgen arvata, et peapõhjuseks oli Kreegi loov vaim, mis ei seedinud stampi.

Tavalisel õpetajal kipuvad improviseeritud tunnid laiali vajuma. Aga Kreek ei olnud tavaline õpetaja. Ta oli täiesti eripärane õpetajakuju. Kreegi juures ei saanud tunni laialivajumisest juttugi olla. Iga tund oli üles ehitatud vaheldusrikkalt ja huvitavalt. Selleks kasutas ta mitmesuguseid vorme: laulmine sõnadega ja noodinimedega - üksikult ja koos, re-delilt edaspidi ja tagurpidi, taktilöömisega ja ilma; diktaa-

did; tema poolt suurvormide ettemängimine klaveril: vahel mängis ta algul üksikud teemad, mille hulgast õpilane valis meelepärase - katkendi mängimise käigus pidi siis valitud teemat kuuldes hõikama...

Parajad annused teooriat sekka. Vahepalaks teravmeelsed huumorikillud.

Nii mittasime kogu tunni muusikas. Muuks ei jäänud mahiti ega olnud tahtmistki.

Pealegi oli Kreek rangelt nõudlik. Ta tuli tundi koos kellahelinaga. Nii pidid toimima ka õpilased. Häda sellele, kes püüdis tunnis mõne vembuga hakkama saada.

Kreek ei plahvatanud, ei kärkinud ega lugenud moraali - mida tohib, mida mitte. Ta "riidles" vaikselt, rahuliku häälega. Tabav, teravmeelne ütlus, mis mõnikord torkas nagu heirilane, pani asja paika ja jäi alatiseks meelde. Mõnikord ei lausunud ta sõnagi, vaatas ainult terava pilguga otsa. Ja sellest piisas.

Ühes tunnis, kui Kreek oli parajasti naljaga maha saanud, küsis ta midagi minult. Vastasin naljaga. Ta puuris mulle otse silma ja ütles:

"Mis on lubatud Jupiterile, ei ole lubatud härjale."

Muusikaajaloo tundides ei lugenud Kreek ette, kus ja millal muusikamees sündis, õppis ja elas. "Seda saate teada raamatust." Väiksemahuline eesti muusika ajaloo õpik (kui mu mälu ei peta, oli see koostatud Mesiäneni poolt) oli meil olemas. Kreek rääkis üksikuid huvitavaid episoode muusikameeste elust ja loomingust. Mõne juures peatus pikemalt, teiste juures lühemalt. Lõpuks andis kokkuvõtliku hinnangu.

Lugupidavalt ja väga soojade sõnadega rääkis ta Rudolf Tobiasest, Mart Saarest ja Peeter Südast. Viimase puhul mitte ainult kui andekast heliloojast, eesti parimast organistist, tema loomingu omapärasest..., aga ka üksikasju nende ühisest tudengipõlvest Peterburi Konservatooriumis, Süda suurepärasest kokakunstioskusest. Isegi Peterburi pagarite valmistatud võita "võisaiast", millel värskelt olnud ehtsa võisaia lõhn ja maitse.

Karl August Hermann elu ja loomingu iseloomustamiseks piisas ühest lausest:

"Keelemehed räägivad, et ta on muusikamees, muusikamehed aga arvavad ta keelemeeste hulka."

Kreek jutustas heliloojad klassis elavateks. Endast ja oma loomingust ta ei kõnelnud, oma "mina" ei rõhutanud. Ainult kord, pärast Reekviemi esiettekannet, lausus: "Nüüd võin ma ära minna, elutöö on valmis."

Kreek ei olnud naljamees. Ta oli väga tõsine inimene. Tõtt rääkis ta läbi huumori. Iga Kreegi nali sisaldas tõe tuuma, olgu see siis seotud muusikaga või muuga. Naljapärast Kreek sõna ei võtnud. Märkitavavaid repliike ta ei mõelnud, need tulid nagu välguähvatused.

Koor jäi algusega avalöögist maha.

"Nagu eided kirikus. Orel alustab "vt", siis tuleb laul "...paistab meile kauniste". "

Orkestrimängija lõi jalaga takti.

"Jalg kasvab hauast välja!"

Praktikant tegi dirigeerimisel ülearuseid žeste.

"Tõmmake ka tukka laubale ~~ja tehke Dostõjevski nägu~~, siis juhatate nagu Juhan Simm "Vanemuise" orkestrit. Publikule, mängijatele ei ole teatritegemist vaja."

Juhtus, et laulsime nagu "puhake, paremad poojad", pa-sunapuhumisel jäid "vurrud vahele" või mängisime "lohisevalt nagu pritsimehed".

Kõike seda õeldi tõsise näo ja rahuliku häälega. Oma nalja Kreek ära ei naernud.

Kreek oli ise täpne, selles vaimus kasvas ta ka oma õpilasi. Midagi ülearust ei tohtinud olla, kõik pidi olema ratsionaalne, omal kohal ja maitsekas.

x

x

x

Uhel vahetunnil matkisin päevikust klassitahvlile kool-meistrite allkirju. Teiste hulgas oli ka Kreegi "konks" - päratu "e", mis võttis enda alla tunni sissekandeks ettenähtud pinna, lõppes tillukese "k"-ga. Kell kuulutas tunni algust. Lappi võttes, et tahvel enne õpetaja tulekut puhtaks pühkida, nägin Kreeki, kes juba seisis õpetajalaua juures ja uuris minu "loomingut".

Ei ainsatki sõna.

Paar päeva hiljem läksin päevikuga Kreegi juurde ja palusin, et ta tunni sisse kirjutaks.

"Te oleksite võinud seda ise ka teha. Minu konks tuleb teil päris hästi välja."

x

x

x

Esimesele talvevaheajale minnes kutsus Kreek õpilasi rahvalaule koguma. Viise noodikirja panna ma ei osanud, need tuli meelde jätta. Sõnad panin paberile. Nii kogusin kümme-kond muhu rahvalaulu. Mõne laulu sõnad olid "vänged", teistel rumal mõte viisakate sõnadega looritatud, kolmandad igapidi tipp-toppp.

Vaheajalt naasnud, hakkas Kreek muusikatunnis viise kirja panema: mina laulsin laulu sõnadega ette, Kreek pani noodimärgid redelile.

Alustasin:

"Vanatüdruk, koskamudi, mängis tagakambris voodis.

Ise tema laulis seda laulu - külapoiss tuleb meile jõulu.

Aga kui ta'p tule mitte, siis ma võta selle mõtte:

lasen aga mustal rindu panna, lasen kiisud kiskuda."

"Edasi laulge la-silbiga," katkestas Kreek.

Ega palju la-tada tulnudki, sest sõnad olid juba lõpuks korral. Järele oli jäänud ainult viimane värsirida:

"Ennem kiisud kiskuda kui poisi juttu uskuda."

"Ülejäänud paneme kirja kahekesi, vahetunnis," tegi Kreek ettepaneku.

Pärast kella helisemist lahkusid teised õpilased klassist. Mina läksin õpetajaga aknapoolse rea viimasesse pinki. Istusime kõrvuti ja jätkasime viiside noodistamist.

Kombeliste sõnadega lauludega kulges töö libedasti. Ülejäänute puhul ei leidnud sõnad suust väljapääsu.

Kreek julgustas: "Häbeneda ei ole siin midagi. Ütelge sõnad selgesti välja. Käs need laulud tegid, olid kõrge moraaliga inimesed, nad elasid roppuse suu kaudu välja."

Järgnes kommentaar pastor Jakob Hurda eesti rahvaluule "lauasahtli-kogumiku" kohta. Ja töö jätkus laulu autori poolt riimitud sõnadega.

Lõpuks otsisime nendele pealkirjaks ühe viisaka värsirea, et silmale kena näha ja kõrvale mõnus kuulda oleks. Sõnad, mis viisi pikkusest üle jäid, andsin üle kirjalikult.

Edaspidi küsis ta enne viiside kirjapanemisega alustamist:

"Kas on meeskoorile?"

x

x

x

Kreegile meeldis ka väljaspool õppetööd olla õpilaste hulgas. Paraku jäi selleks aega üsna kasinalt. Aega mõttis ta mitte minutitega, vaid sekunditega. Vahetunnid kuulusid piibule. Juhtus aga tekkima mõni "aknake", oli tal ümber trobikond poisse, kes kuulasid ta lustakaid, huvitavaid vestlusi. Ka argiasjadest rääkis ta humoorikalt.

Kord, tulnud harjutuskoolist praktikatunnist, kritiseeris Kreek seminari hoone ehitajaid:

"WC pissuaarid on pandud nii kõrgele, et poisid on kividarvul, nokud taeva poole, nagu astronoomid vaataksid pikk-silmaga taevatähti."

Pärast koolitöö lõppu, kui Kreek oli koju minemas ja poisid peahoone ees põlispuude all asuval väljakul kroketit mängisid, tuli Kreek nende juurde ja ütles: "Kui lubate, mängin ka."

Kroketiväljakul oli ta nii mõnigi kord meie võrdväärne mängupartner - pidas täpselt kinni mängureeglitest ja nõudis seda ka kaasmängijatelt. Mitte millegagi ei püüdnud ta rõhutada oma "jupiteri positsiooni". Siin "unustas" ta ajahäda ja mängis innukalt, mõnikord pimedani välja. Siis võttis puualuselt murult mapi ja astus ühtlase, aeglase sammuga linna poole.

x

x

x

Uuemõisast Haapsalu linna oli mööda Randsalu maanteed umbes 4 kilomeetrit. Linnas elunevad õpetajad toodi seminari tööle ja viidi tagasi suure lahtise vedruvankriga, kaks ühesugust halli hobust rakmes, kojamees-kutsar Krantsman pukis. Õpilased nimetasid seda rakendit "seminari bussiks". "Bussi" kasutas Kreek harva. Tavaliselt tuli ta linnast tööle ja läks tagasi jalgsi, mõnikord ka jalgrattal. Ise selendas ta seda nii:

piisab
"Jalutades on hea töötada. Jalad viivad edasi, pea mõtleb. Kodus panen kirja."

x

x

x

Seminari "kuiv seadus" hõlmas ka tubakapõletamise. "Jupiteride" (peale Kreegi oli veel ka paar suitsunaist) kohta see ei käinud, nende jaoks oli selleks erikamber. Kreek ja piip olid lahutamatud. Kuid ma ei juhtunud kordagi nägema, et ta oleks piipu popsutanud koridorides või muudes üldkasutatavates kooliruumides. Küll tuli ette seda, et klassi tulles oli tal üks piip vasaku, teine parema käe sõrmede vahel, kahad väljaspoole. Need pandi lauale jahtuma. Tunni lõpul laaditi üks tubakat täis.

"Ühest piibutäiest jääb väheks, kahe täitmiseks ja tüh-jaks suitsetamiseks on vahetund lühike. Sellepärast laadin ühe enne vahetundi minemist, niikaua kui esimest suitsetan, topin teise täis - nii jõuab ühe vahetunniga kaks piipu tüh-jaks tõmmata."

x

x

x

Õpilastesse suhtus Kreek heatahtlikult. Kiitusega ta meid ei hellitanud. Tema kreedo oli: "Kõik, mida teed, tee korralikult - võimetekohaselt." Korralikult tehtu oli tema meelest sedavõrd endastmõistetav, et sellele joone allatõmbamine oleks üleaarune. Iseasi, kui midagi viltu oli, see va-jas sirgeks painutamist. Soosikuid tal ei olnud, põlualu-seid ka mitte. Ta hindas kõiki objektiivselt, vastavalt pa-nusele, momendi seisuga. Möödaniku-"patte" ta meelde ei tu-letanud, oleviku-eksimusi silmapaari vahele ei jätnud, üks-kõik, kellega tegemist oli. Kreek oli sirgjooneline ja aus.

Kreek õpetas meid muusikat tundma ja armastama, ka te-gema. Kreek soovis meist inimesi: ausaid, töökaid, kohuse-tundlikke... Seda tegi ta raudse järjekindlusega kõigi õppe-vormide kaudu, kõige rohkem aga suure eeskujuga.

Õpilased austasid ja armastasid Kreeki. Ta oli meile midagi enam kui õpetaja. Ta oli meile ... Cyrellius Kreek. Ja on seda meie lõpuni.

J. Kipper.